

ИНДИКАТОРИ ЗА БЕДНОСТ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ ПРЕЗ 2014 ГОДИНА

Индикаторите за бедност и социално включване са част от общите показатели на Европейската общност за проследяване на напредъка на страните в борбата с бедността и социалната изолация. Основен източник на статистически данни за пресмятане на индикаторите е ежегодно провежданото наблюдение „Статистика на доходите и условията на живот (EU-SILC)“.

Оценка на бедността

През 2014 г. линията на бедност общо за страната е 323.75 лв. средно месечно на лице от домакинство. При този размер на линията под прага на бедност са били 1 578.3 хил. лица, или 21.8% от населението на страната.

1. Основни индикатори за бедност

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Линия на бедност - средномесечен размер - лв.	212.3	276.5	295.0	283.8	279.7	285.9	323.8
Лица под линията на бедност - хил.	1632	1657	1565	1672	1559	1528	1578
Относителен дял на бедните - % от населението	21.4	21.8	20.7	22.2	21.2	21.0	21.8
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери - % от населението	40.0	38.8	40.8	41.7	41.8	41.8	46.2
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери, с включени пенсии - % от населението	27.1	26.4	27.1	27.4	25.9	26.7	27.3
Отношение между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от населението (S80/20)	6.5	5.9	5.9	6.5	6.1	6.6	6.8
Коефициент на Джини ¹	35.9	33.5	33.2	35.1	33.6	35.4	35.4

В сравнение с предходната година размерът на линията на бедност се увеличава с 13.2%, а относителният дял на бедното население нараства с 0.8 процентни пункта.

Системата за социална защита има съществено значение за редуциране на бедността. Данните за 2014 г. показват, че ако в доходите на домакинствата се включат доходите от пенсии, но се изключат останалите социални трансфери (обезщетения, социални и семейни помощи и добавки), равнището на бедност се повишава от 21.8 до 27.3%, или с 5.5 процентни пункта. Съответно при изключване на пенсиите и останалите социални трансфери равнището на бедност нараства до 46.2%, или с 24.4 процентни пункта.

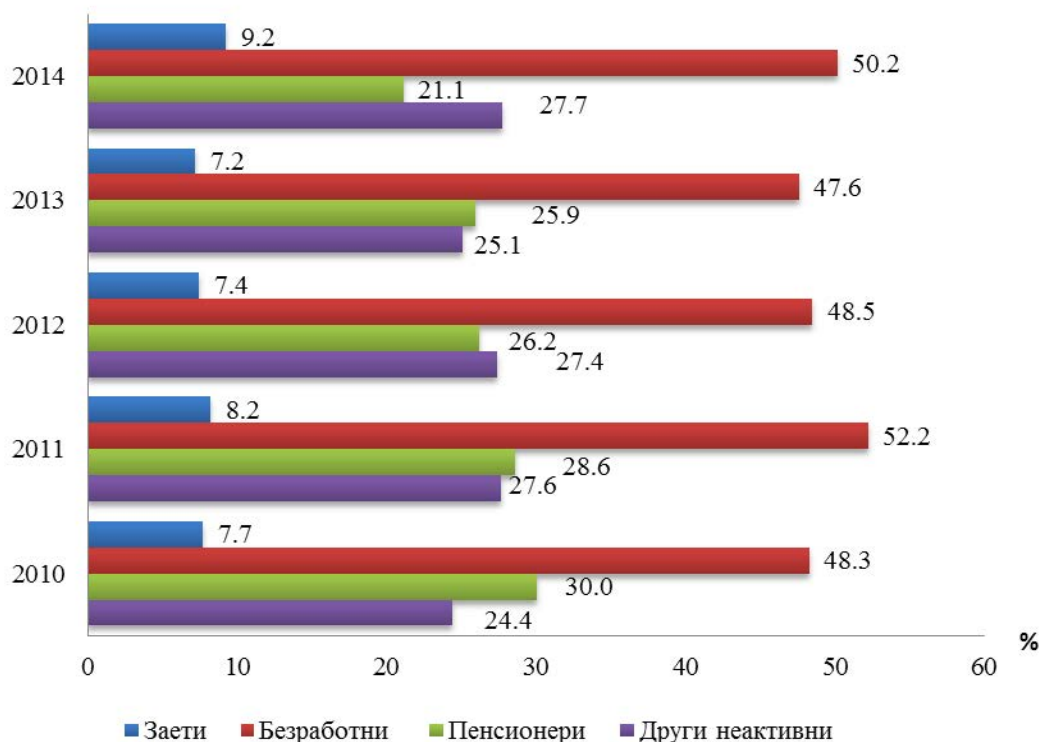
Основният фактор, увеличаващ риска за попадане в групата на бедните за преобладаващата част от населението, е тяхната икономическа активност и участието им на пазара на труда. За целия

¹ Изчислява се на основата на данни от разпределението на лицата от домакинствата по доход и е нормиран в границите от 0 до 100.

период на наблюдение относителният дял на бедните е най-висок сред безработните лица (50.2% за 2014 г.), като рискът от бедност при безработните мъже е с 5.9 процентни пункта по-висок в сравнение с безработните жени.

Фиг. 1. Относителен дял на бедните по икономическа активност

През 2014 г. дялът на бедните сред зетите лица нараства спрямо предходната година с 2.1 процентни пункта до 9.3%, като при работещите на непълно работно време рискът за изпадане в бедност е около три пъти по-висок от този при работещите на пълно работно време. Същевременно рискът от бедност сред работещите жени е с 1.1 процентни пункта по-нисък от този при мъжете.

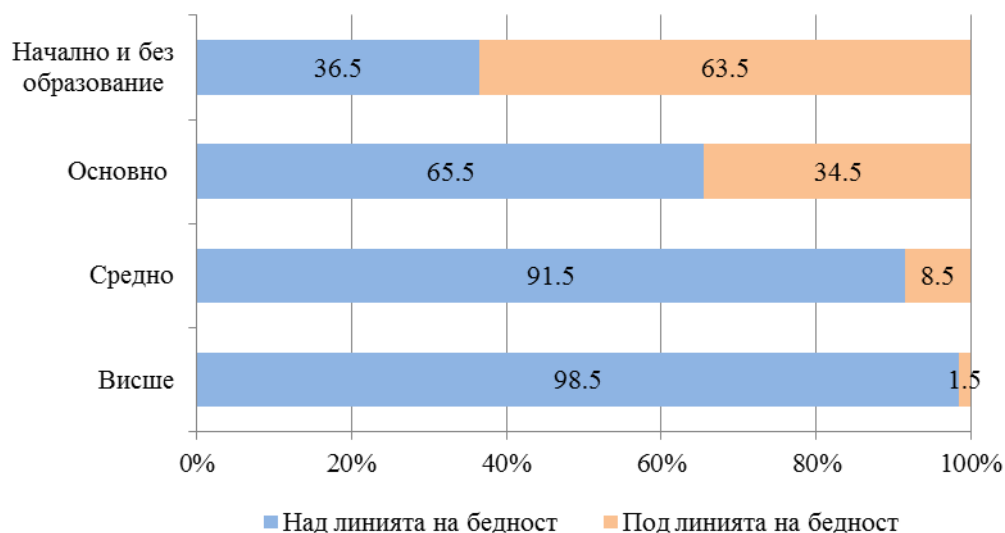
2. Относителен дял на работещите бедни (за лица във възрастовата група 18 - 64 години)

	(Проценти)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Заети										
Общо	5.5	5.9	7.6	7.5	7.7	8.2	7.4	7.2	9.3	
Мъже	5.3	6.1	8.0	7.8	8.5	8.8	7.7	8.0	9.8	
Жени	5.7	5.6	7.1	7.1	6.7	7.5	7.1	6.4	8.7	
Разпределени по вид заетост										
Пълно работно време	4.6	5.1	6.3	6.2	6.4	7.0	6.6	6.4	8.1	
Непълно работно време	14.7	16.2	20.3	24.2	30.3	33.0	27.9	20.9	27.8	

Образователното равнище, което до голяма степен определя достъпа до по-добро кариерно развитие и по-добре платена работа, оказва съществено влияние върху риска от бедност при заетите лица. Най-висок е относителният дял на работещите бедни с начално и без образование - 63.5%. С нарастване на образователното равнище относителният дял на бедните сред работещите намалява около 2 пъти за лицата с основно образование и над 7 пъти за лицата със средно образование. Делът на работещите бедни с висше образование е едва 1.5%.

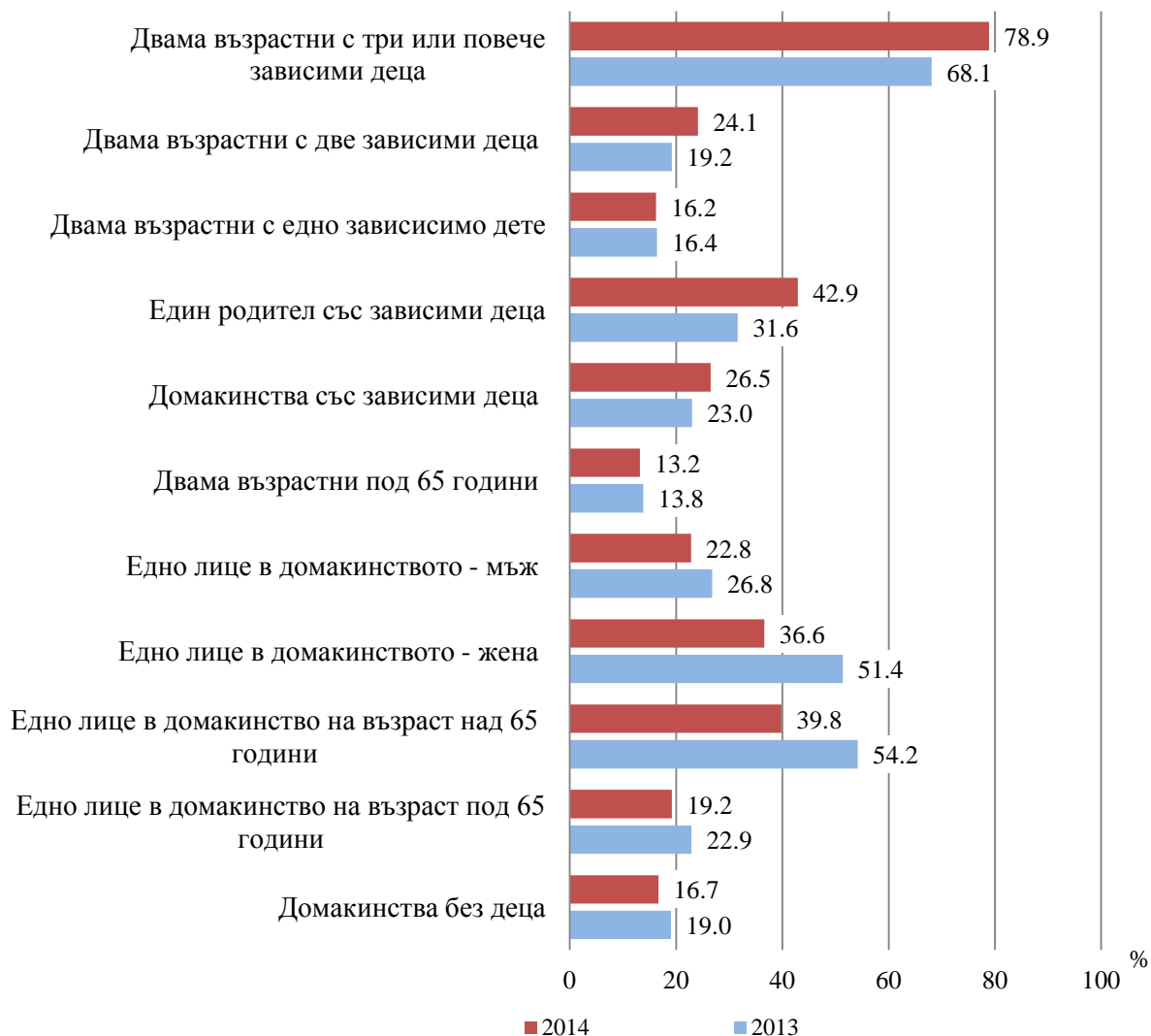
Фиг. 2. Разпределение на работещите лица по бедност и образование през 2014 година

Оценките на бедността в зависимост от типа на домакинството показват, че бедността е концентрирана сред възрастните едночленни домакинства, самотните родители с деца, както и домакинства с три и повече деца. През 2014 г. рискът от бедност в сравнение с 2013 г. нараства с 10.8 процентни пункта при домакинствата с три и повече деца и с 11.3 процентни пункта при домакинствата от един родител със зависими деца (фиг. 3). Относителният дял на бедните е най-нисък в домакинства с трима или повече възрастни (12.0%) и в домакинства с двама възрастни под 65 години (13.2%). Сред едночленните домакинства рискът от бедност при жените е с 13.8 процентни пункта по-висок в сравнение с едночленно домакинство - мъж. Ако в домакинството живее едно лице над 65 години, рискът от бедност е с 20.8 процентни пункта по-висок от домакинство, в което живее едно лице под 65 години.

Фиг. 3. Риск от бедност по типове домакинства

Материални лишения на домакинствата

В общите показатели за оценка на бедността са включени и субективни индикатори, свързани с материални лишения. Те показват субективната оценка и личните нагласи на лицата и домакинствата относно възможностите за задоволяване на отделни нужди и потребности. За оценка на материалните лишения на домакинствата се използват девет въпроса, свързани с потреблението на конкретни стоки и услуги (табл. 3).

3. Показатели за материални лишения през 2014 година

	Въпроси към домакинството, свързани с ограничения	Лица с ограничения - бр.	Относителен дял от населението - %
1	Имало ли е домакинството затруднения при плащането навреме на следните разходи за жилището: • Заем за покупка на жилището, в което живее домакинството • Наем за жилището, в което живее домакинството • Текущи разходи за ток, вода, отопление (без разходи за телефон) • Вноски за погасяване на кредити	2 557 408	35.2
2	Може ли домакинството да си позволи, ако желае, едноседмична почивка извън дома	3 618 584	49.9
3	Може ли домакинството да си позволи, ако желае, консумация на месо, пилешко или риба (или вегетарианския им еквивалент) всеки втори ден	3 238 200	44.6
4	Може ли домакинството да посрещне със собствени средства неочаквани финансови разходи (неотложен ремонт на жилището или колата, подмяна на пералня или хладилник, внезапно заболяване и др.)	3 595 685	49.6
5	Притежава ли домакинството телефон (вкл. мобилен)	274 170	3.8
6	Притежава ли домакинството цветен телевизор	130 362	1.8
7	Притежава ли домакинството автоматична перална машина	709 242	9.8
8	Притежава ли домакинството автомобил (вкл. и служебен, който се ползва за лични нужди)	1 764 466	24.3
9	Ограничава ли се домакинството при отоплението на жилището поради недостиг на средства	2 931 557	40.4

Данните показват, че най-голям брой лица изпитват ограничения по отношение на почивката извън дома (49.9%) и възможностите да посрещнат неочаквани разходи (за неотложен ремонт на жилището или колата, подмяна на пералня или хладилник, внезапно заболяване и др.) със собствени средства (49.6%). Успоредно с това само 3.8% от българите не могат да си позволят телефон, вкл. мобилен, 1.8% - цветен телевизор, 9.8% - автоматична пералня, а 44.6% посочват, че не могат да си позволят потребление на месо, пиле или риба всеки втори ден. Една трета от лицата в домакинствата изпитват затруднения при плащането навреме на разходите, свързани с жилището, а 40.4% от лицата се ограничават при отоплението на жилището си.

През 2014 г. 33.1% от населението живее в тежки материални лишения (ограничения в 4 от 9 показателя), като намалението спрямо предходната година е с 9.9 процентни пункта.

Домакинства на безработни или с нисък интензитет на икономическа активност

За безработни домакинства в изследването се считат домакинствата, чиито членове не са били заети през последните четири седмици, т.е. всички членове на домакинството на 16 и повече навършени години са били или безработни, или неактивни. Ниската икономическа активност за домакинството се отнася до съотношението между броя месеци, в които всеки член от домакинството във възрастовата група 18 - 59 години е бил работещ през предходната година (реално отработени месеци), към общия брой месеци, които теоретично би могъл да отработи същият член на домакинството при пълна заетост. За лицата, които декларират, че работят на непълно работно време, броят на месеците се преизчислява на пълно работно време въз основа на отработените часове.

Лица, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, се дефинират като лица от възрастовата група 0 - 59 години, живеещи в домакинство, където възрастните (18 - 59-годишните с изключение на студентите от възрастовата група 18 - 24 години) работят под 20% от техния потенциал през референтния период.

4. Лица, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност на възраст 18 - 59 навършени години, по пол

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Общо - хил.	350.3	303.1	322.6	444.4	473.8	482.1	461.4
Относителен дял от населението - %	7.7	6.7	7.3	10.1	11.2	11.6	11.2
Мъже - хил.	163.1	150.4	155.5	224.0	242.4	254.3	242.2
Относителен дял от населението - %	7.1	6.7	7.0	10.2	11.3	12.0	11.6
Жени - хил.	187.2	152.7	167.1	220.3	231.4	227.8	219.2
Относителен дял от населението - %	8.2	6.8	7.6	10.1	11.1	11.1	10.9

Следвайки дефиницията, през 2014 г. 461.4 хил. лица на възраст 18 - 59 години живеят в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, или 11.2% от населението. Спрямо 2013 г. относителният им дял намалява с 0.4 процентни пункта, като дялът на мъжете е 11.6%, или с 0.7 процентни пункта по-висок от този при жените (10.9%).

Комбиниран индикатор

Във връзка с поставените цели по ключови области в стратегията „Европа 2020“ от изследването на доходите и условията на живот (EU-SILC) се изчислява комбиниран показател за регулярен мониторинг на напредъка на страните при изпълнение на националните подцели. Показателят включва лица, живеещи в риск от бедност, с материални лишения и в домакинства на безработни или с нисък интензитет на икономическа активност.

Комбинирането на трите показателя показва, че през 2014 г. 40.1% от населението, или 2 908.6 хил. лица се нуждаят от специални грижи за преодоляване на бедността, социалното неравенство и изключването от активна трудова дейност.

Стойността на показателя намалява със 7.9 процентни пункта спрямо 2013 г., достигайки най-ниското ниво за периода 2008 - 2014 година. Този спад се дължи най-вече на намаляването на относителния дял на хората с материални лишения.

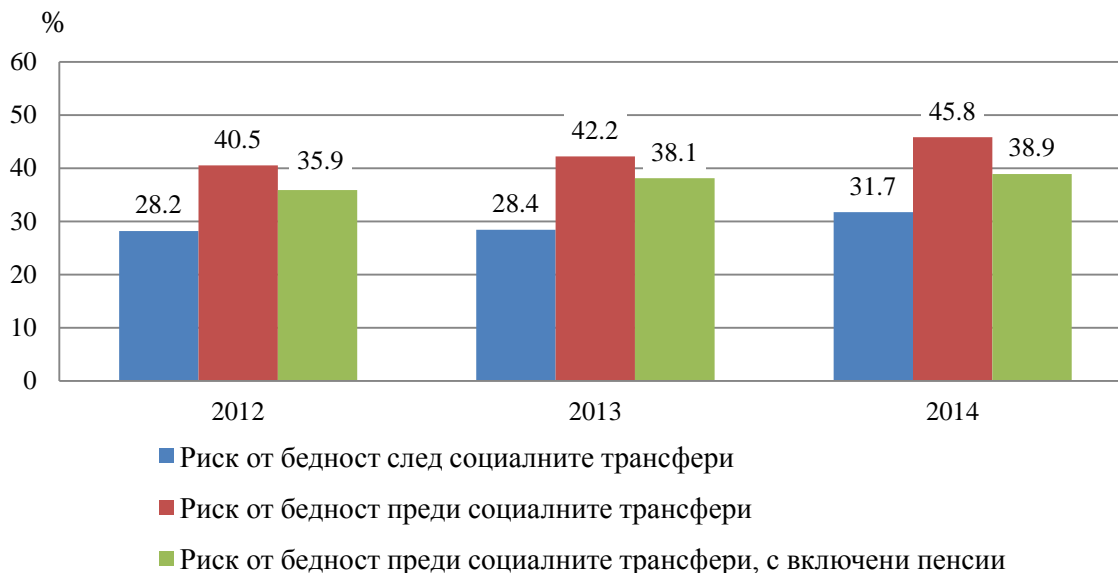
5. Население в риск от бедност или социално изключване по пол

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Общо- хил.	3421.0	3511.2	3718.7	3693.2	3621.1	3493.4	2908.6
Относителен дял от населението - %	44.8	46.2	49.2	49.1	49.3	48.0	40.1
Мъже - хил.	1591.9	1624.1	1729.3	1732.8	1703.3	1648.5	1370.6
Относителен дял от населението - %	43.0	44.1	47.3	47.7	47.6	46.5	38.8
Жени - хил.	1829.0	1887.0	1989.5	1960.5	1917.7	1844.9	1538.1
Относителен дял от населението - %	46.4	48.1	50.9	50.5	50.9	49.4	41.3

Деца в риск от бедност и материални лишения

През 2014 г. 31.7% от децата на възраст 0 - 17 години в България са изложени на риск от бедност, или с 3.3 процентни пункта повече спрямо 2013 година. Социалните трансфери към домакинствата намаляват риска от бедност сред децата с 14.1 процентни пункта.

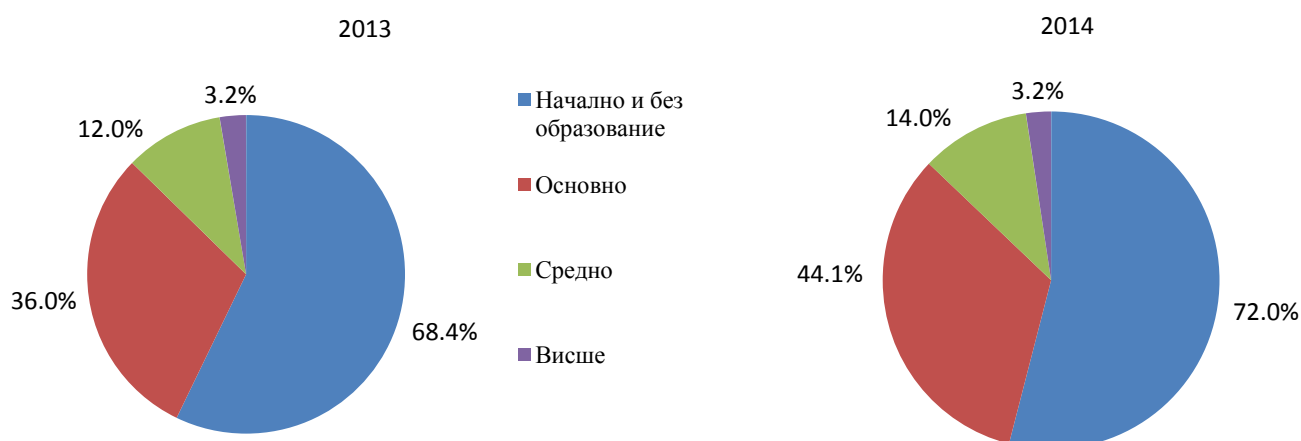
Фиг. 4. Равнище на бедност сред децата преди и след социалните трансфери

Достигнатата образователна степен и професията на родителите са важен фактор за бъдещото развитие на децата. По-високото образователно равнище дава възможност за по-широк достъп до пазара на труда и съответно до по-високо заплащане. През 2014 г. всяко седмо от десет деца (72.0%), чиито родители са с начално или без образование, живеят в бедност (фиг. 5). Само 3.2% от децата на лица с висше образование живеят в риск от бедност, или приблизително 23 пъти по-малко от децата, живеещи в домакинства с начално или без образование на родителите. Рискът от бедност при децата в домакинства с родители със средно образование е четири пъти по-висок от този при децата с родители с висше образование.

Фиг. 5. Относителен дял на децата в риск от бедност по образователна степен на техните родители

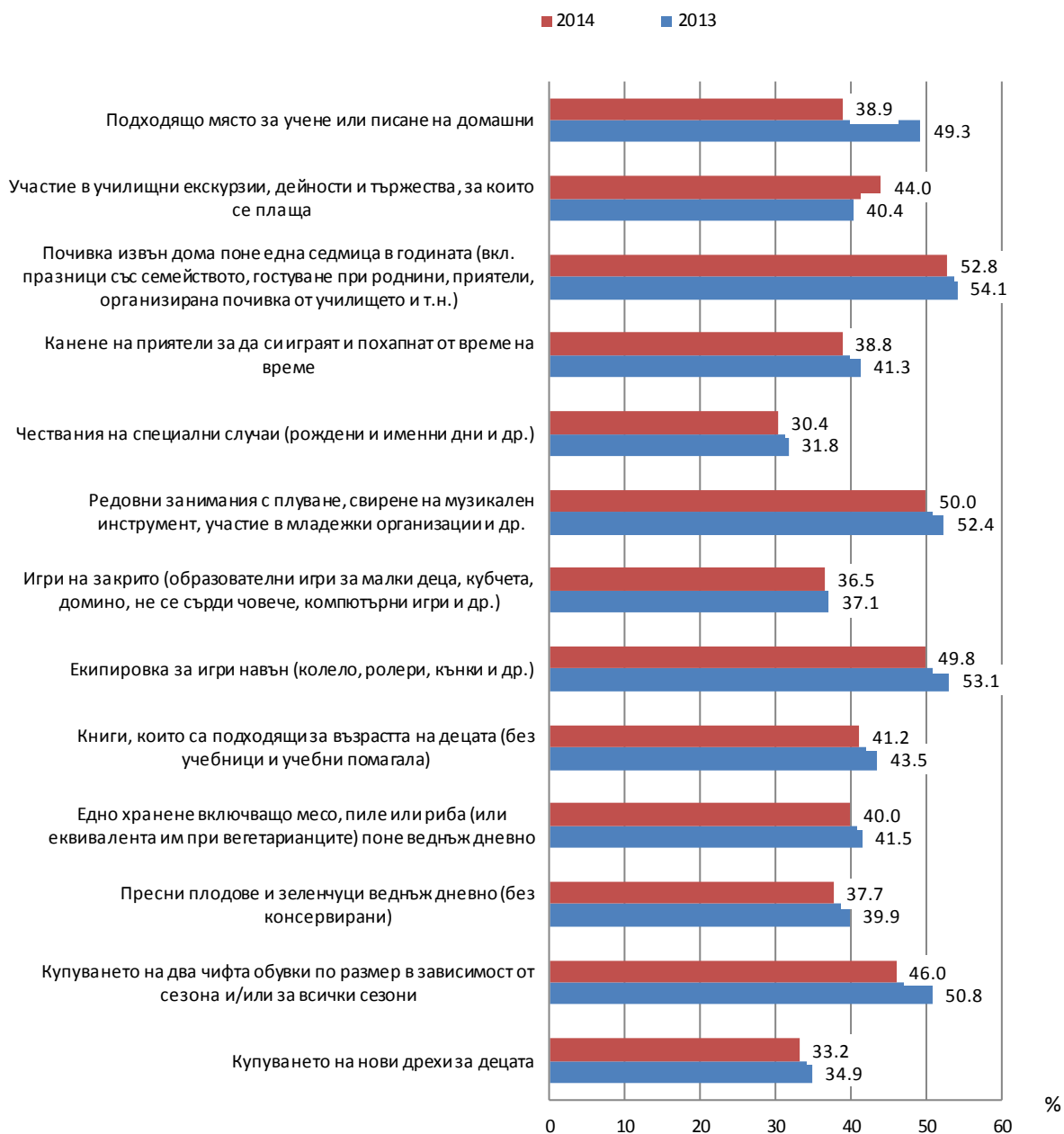

Материални лишения при децата

В изследването „Статистика на доходите и условията на живот“ от 2013 г. се събират данни за материалните лишения на децата в домакинството (на възраст между 1 и 15 години). През 2014 г. относителният дял на децата с материални лишения (лишени от поне един от 13 показателя) е 58.4%, а за 13.8% от децата нито една потребност не може да бъде удовлетворена поради финансови причини. Половината от децата (52.8%) не могат да си позволят почивка извън дома поне една седмица в годината (вкл. празници със семейството, гостуване при роднини, приятели, организирана почивка от училището и т.н.), редовни занимания с плуване, свирене на музикален инструмент, участие в младежки организации и др. (50.0%) и екипировка за игри навън (колело, ролери, кънки и др.) - 49.8%. За всеки две от пет деца не може да бъде осигурено подходящо място за учене или писане на домашни, едно хранене, включващо месо, пиле или риба (или еквивалента им при вегетарианците) поне веднъж дневно, и купуването на книги, които са подходящи за възрастта на децата (без учебници и учебни помагала). През 2014 г. 35.9% от децата с материални лишения живеят и в риск от бедност.

Фиг. 6. Материални лишения на децата през 2013 и 2014 година

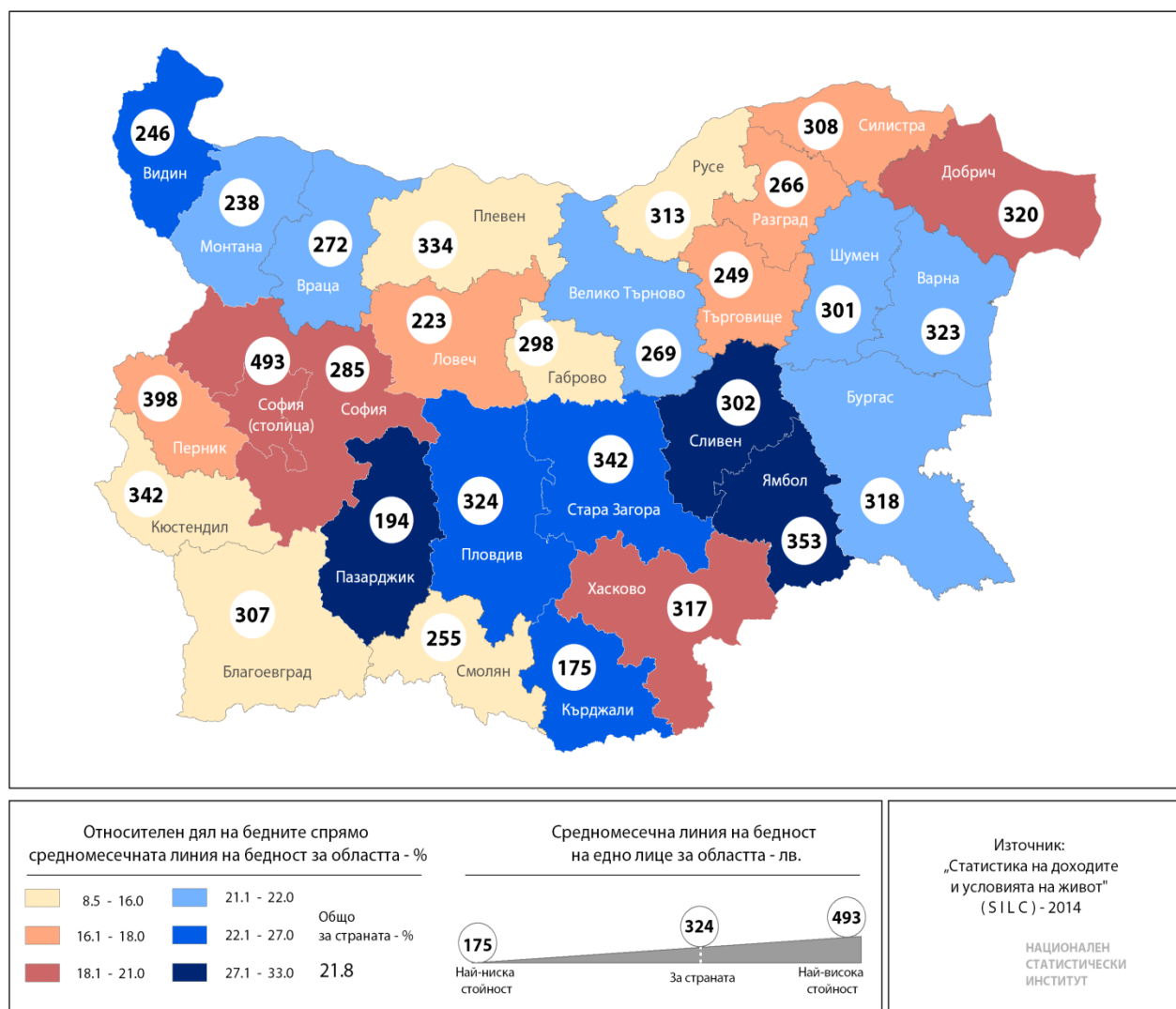

Оценка на бедността в регионален аспект

Важен аспект в изследването на бедността е нейното проявление по области. При изчисляване на линията на бедност за всяка област е приложен същият метод както при линията на бедност на национално ниво - 60% от средния общ разполагаем нетен доход на домакинствата в областта.

Фиг. 7. Линия на бедност по области през 2014 година

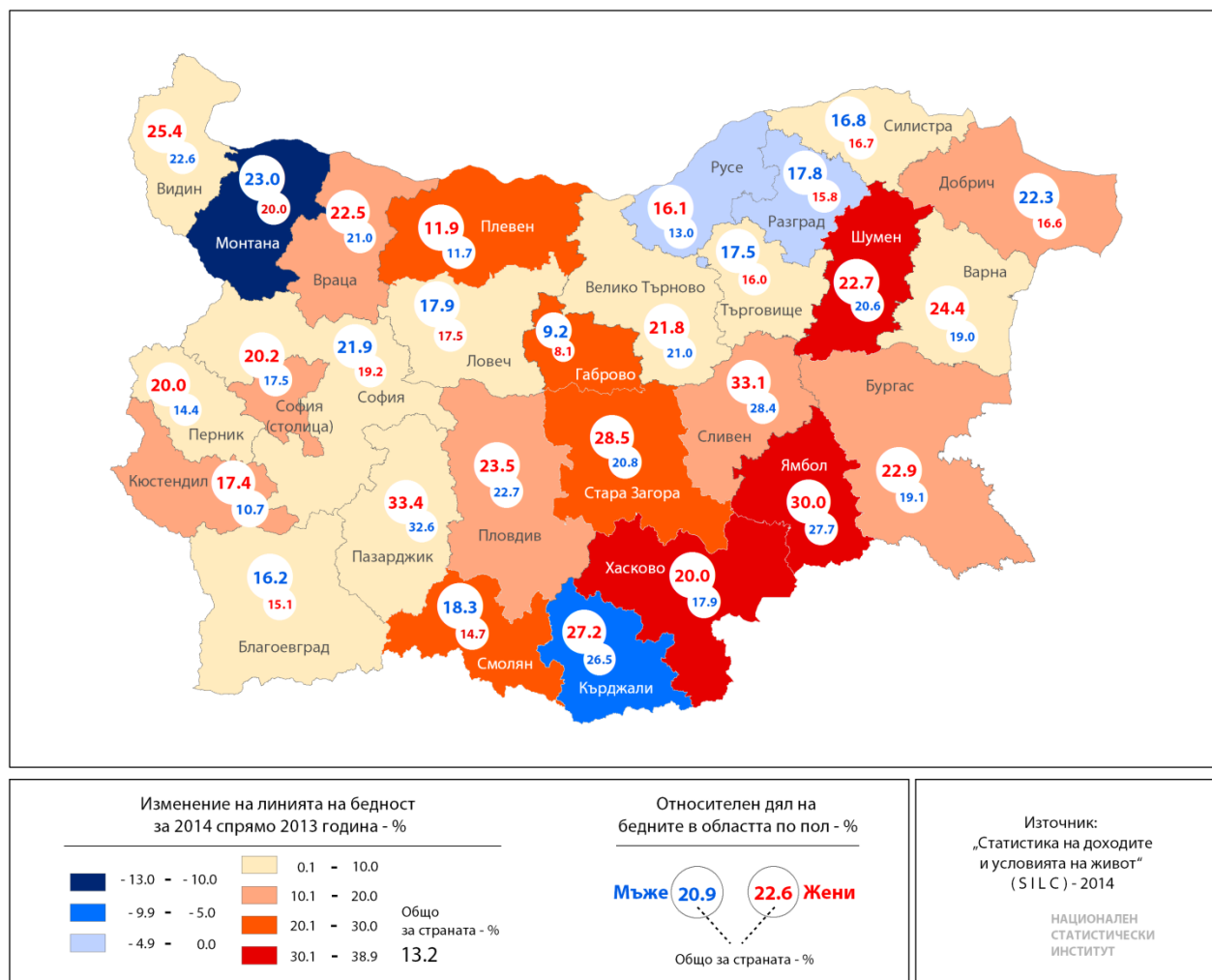

През 2014 г. най-ниската линия на бедност се наблюдава в областите Кърджали и Пазарджик - съответно 175 и 194 лв., а най-високата - в област София (столица) (493 лв.), следвана от област Перник (398 лв.).

Най-висок е относителният дял на бедните в областите Пазарджик - 33.0%, Сливен - 30.8%, и Ямбол - 28.8%. Най-нисък е относителният дял на бедните в областите Габрово - 8.5%, Плевен - 11.8%, и Кюстендил - 14.0%.

Фиг. 8. Изменение на линията на бедност и преобладаващ относителен дял на бедните по области и пол

Линията на бедност за 2014 г. намалява спрямо 2013 г. само в областите Монтана - с 13.0%, Кърджали - със 7.5%, и Русе - с 1.9%. Основните причини за по-ниския размер на линията на бедност се дължат на следните фактори:

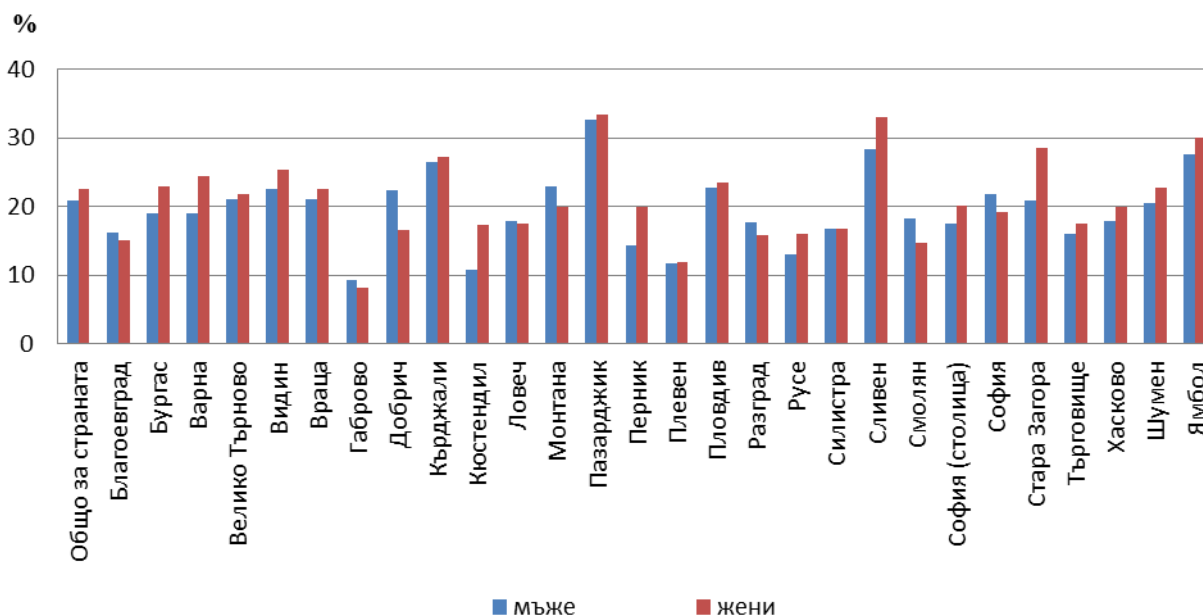
- Намаляване на броя на заетите лица, наблюдавани през 2014 спрямо 2013 г., и увеличаване на безработните лица.
- Намаляване на броя на заетите и пенсионерите и увеличаване на броя на безработните и други неактивни лица в наблюдаваната съвкупност (за област Монтана).
- Намаляване на средния размер на дохода от труд.

Линията на бедност за 2014 г. се увеличава спрямо 2013 г. с повече от 20% в областите Ямбол (с 38.9%), Шумен (с 34.6%), Хасково (с 33.1%), Плевен (с 25.9%), Габрово (с 24.0%) и Стара Загора (с 23.4%). Водещите причини за увеличението са:

- Увеличаване на относителния дял на заетите лица в наблюдаваната съвкупност (за областите Ямбол, Стара Загора и Габрово).
- Намаляване на броя на безработните (в областите Габрово, Плевен, Стара Загора и Ямбол).
- Увеличаване на средния размер на доходите от пенсии и труд.

Фиг. 9. Относителен дял на лицата в риск от бедност по пол и области през 2014 година

Област Габрово е с най-нисък относителен дял на бедност за мъжете - 9.2%, а с най-високо равнище е област Пазарджик - 32.6%. В област Габрово жените са с най-ниско равнище на бедност - 8.1%, при 33.4% за област Пазарджик. В областите Стара Загора, Кюстендил, Перник, Варна и Сливен относителният дял на жените, живеещи в риск от бедност, е по-голям с повече от 5 процентни пункта спрямо относителния дял на мъжете. В седем области - Добрич, Смолян, Монтана, София, Разград, Габрово и Благоевград, относителният дял на бедните мъже е по-голям от този при жените.

Методологични бележки

Наблюдението за доходите и условията на живот (EU-SILC) като част от Европейската статистическа система (ESS) се осъществява по единна методология, определена с Регламент № 1177/2003 на Европейския парламент и на Съвета, и осигурява информация за моментното състояние (cross-sectional data) и от повторени във времето (longitudinal data) изменения в доходите, равнище и структура на бедността и социалната изолация.

Целевата съвкупност в изследването (EU-SILC) са всички **обикновени** домакинства и техните членове, живеещи на територията на страната в момента на наблюдение. Лицата, живеещи в колективни домакинства и в институции, са изключени като цяло от целевата съвкупност.

Изследването се провежда върху 4-годишен ротационен панел от обикновени домакинства. Размерът на извадката за всяка година в панела е около 7 300 адреса/обикновени домакинства, разпределени във всички области на страната. Освен домакинството, попаднало в извадката, обект на наблюдение са и всички негови членове на 16 и повече навършени години. Извадката се състои от четири ротационни групи, като всяка година една от ротационните групи отпада от наблюдението и се заменя с нова. Този ротационен модел на извадка осигурява два типа данни:

- Моментни (данни от текущата година на наблюдение)
- Лонгитудинални (данни за домакинствата, участвали в поне две последователни години).

Наблюдението се провежда с два типа анкетни карти:

- Въпросник за домакинството
- Индивидуална анкетна карта за всяко лице от домакинството на 16 и повече навършени години.

Основни понятия

Линия на бедност

За изследване на равнището на бедност в методологията на Евростат се използва общ разполагаем нетен доход. Линията на бедност представлява 60% от средния общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица.

Еквивалентни скали

За пресмятане на индикаторите за бедност и социално включване се използва общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица. Поради различния състав и брой лица в домакинствата се прилагат еквивалентни скали. Използва се модифицираната ОЕСД скала, според която първият възрастен на 14 и повече навършени години получава тегло единица, вторият възрастен на 14 и повече навършени години - тегло 0.5, и всяко дете под 14 години - тегло 0.3. Теглата се присъждат на всеки член на домакинството и се сумират, за да се получи еквивалентен размер на домакинството. Общият разполагаем нетен доход за всяко домакинство се разделя на неговия еквивалентен размер и се формира общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица.

Образователна степен

За определяне на образователното равнище на родителите е използвана Международната стандартна класификация на образованието (МСКО '97):

МСКО 0 - Предучилищно образование

- МСКО 1 - Начално образование
- МСКО 2 - Основно образование
- МСКО 3 - Средно (прогимназиално) образование
- МСКО 4 - Професионално обучение след средно образование
- МСКО 5 - Висше образование (бакалавър/магистър)
- МСКО 6 - Висше образование (доктор).

Претегляне на данните

Базата данни за всяка страна съдържа следните тегла:

Домакинско тегло (целева променлива DV090) за получаване на действителния брой обикновени домакинства в страната.

Персонално тегло (целева променлива RB050) за получаване на действителния брой лица на територията на страната.

Персонално тегло за всеки член на домакинството на 16 и повече навършени години (целева променлива RB040) за получаване на броя на лицата на 16 и повече навършени години на територията на страната.

При изчисляване на индикаторите за бедност се използва персоналното тегло (RB050), тъй като статусът на бедност се изчислява на индивидуално ниво и целевата група се отнася към цялото население, живеещо в обикновени домакинства. За някои от индикаторите, фокусирани върху лицата на 16 и повече навършени години (например „относителен дял на работещите бедни”), се използва персонално тегло (RB040) за лицата на 16 и повече навършени години.

При изчисляване на индикаторите теглата се коригират с претеглящ фактор за отразяване на липсващите случаи в изследването (RB050a).

Поради извадковия характер на изследването за доходите и условията на живот по някои основни показатели са изчислени следните оценки в табл. 6.

6. Оценки на някои основни показатели през 2014 година

Индикатори	Проценти	Стандартна грешка	Вариация	Доверителен интервал	
				95% долна граница, в проценти	95% горна граница, в проценти
Население в риск от бедност и социално изключване	40.1	1.1	1.218	38.0	42.2
Риск от бедност	21.8	1.0	0.983	19.8	23.7
Материални лишения	33.1	1.0	1.094	31.0	35.1
Домакинства с нисък интензитет на икономическа активност	11.2	0.7	0.550	9.8	12.7

Повече информация за индикаторите на бедност и социално включване може да бъде намерена на интернет страницата на НСИ в рубриката „Социално включване и условия на живот”.